

Ivan Oman, kmet iz Zminca

Nagovor na slavnostni akademiji ob 80-letnici Ivana Omana, 9. septembra 2009, v Škofji Loki

»Zadovoljen sem, da sem kmet, da sem uspel v politiki, da imam dobre otroke in dobrega naslednika,« je ob neki priložnosti pred kakšnim letom dni o sebi povedal naš slavljenc. Lepo je slišati, kadar v ljudeh ni grenkobe, kadar postavijo na prva mesta svoje vrednostne lestvice svojo družino, svoj stan in svoj narod.

Ivan Oman je bil na svojem mestu takrat, ko se je kalilo jeklo. Ko so konec 80-let z roko v roki stopali propad komunizma, nastajanje novih političnih zvez in želje po samostojni državni skupnosti. A začetni z opisom njegove politične poti šele takrat, bi bilo gotovo krivično.

Kot mlad fantič, kot najstnik, star niti 15 let, je postal kmet, kmet v Zmincu 12, v Poljanski dolini. Ta krasotica, Poljanska dolina, nikoli ni veljala za zaprto, pač pa za dolino, kjer so ljudje vedoželjni, kjer veliko berejo in se izobražujejo. Naš slavljenc pravi takole: *»Veliko je bilo treba brati in marsikaj znati, če sem hotel biti kmet.«*

Daljni sorodnik profesor Ivan Dolenc iz Sopotnice, poznan tudi kot Jamnikov profesor, je bil tisti, s katerim je mladi Ivan pogosto izmenjeval svoje misli. V vsem sta se strinjala, razen o obstoju in veri v Jugoslavijo.

Drugi navdih so mu dajale misli Janeza Evangelista Kreka, ki je ob koncu 19. stoletja zapisal: *»Kjer propada kmečki stan, propada tudi država. In kjer so že položili kmečki stan v gomilo, tam se poruši kmalu tudi vse državno poslopje.«*

Ivan Oman in škofjeloški župan Igor Draksler.
(foto: Jana Jocič)

Ko je mladi Oman prevzel kmetijo, je bilo v hlevu 15 glav živine, pridelovali pa so vsega po malem. Že leta 1970 je bil zraven pri poskusu organiziranja kmečkih društev, a jih je oblast hitro razpustila. Vnovičen poskus je sledil 10 let kasneje, na sestanku kmetov škofjeloške občine, z željo po kmečki organizaciji, vendar je bilo tudi to prekmalu.

V svojem prvem velikem časopisnem intervjuju – portretu je kmalu zatem dejal, da je bil v Ljubljani na skupščini Zveze društev za varstvo okolja, kjer jim je povedal, kaj si misli o pozidavi njiv in pribil »... *da je za družbo, ki trdi, da je samoupravna, nerazumljivo, da se o nas kmetih, zmeraj odloča brez nas ...*«.

Preprosto, jasno in odločno, tako, kot je širša slovenska in tudi jugoslovanska javnost spoznala Ivana Omana šele nekaj let kasneje ob rojstvu slovenske pomladi. A ne poznati njegovih korenin in prizadevanj za slovenskega kmeta na lokalni ravni že desetletje prej, bi bilo zgrešeno.

Ko se je France Bučar vrnil z nastopa pred evropskimi parlamentarci v Strasbourgu in ga je predsednik takratne Socialistične zveze delovnega ljudstva Jože Smole označil za narodnega izdajalca, mu je na posvetu združnikov v Murski Soboti v bran, javno torej, stopil Ivan Oman. Uradnih beležk o tem ni, nastopil pa je v smeri, da če se nekdo ne strinja s politiko svoje vlade, to gotovo ni narodna izdaja. Lahko je nasprotnik oblasti, njen kritik, ni pa narodni izdajalec, če pove svoje mnenje.

Oman in Bučar, ki se takrat še nista niti dobro poznala, sta kmalu zatem, bolj pomembno in bolj usodno, skupaj orala ledino slovenske demokratizacije in osamosvojitve, a o tem dogodku in o tej obrambi nastopa v Strasbourgu nikoli nista govorila. Naš slavljeneec nikoli ni stopil do Bučarja in mu povedal, češ, jaz sem se v tem političnem pogromu zavzel zate. To ne bi bilo v skladu z držo Ivana Omana, danes pravi Bučar, in dodaja: »*Oman se je postavil za načelno stvar, on se nikoli ni nosil, napihoval, zmeraj je bil skromen in je tak tudi ostal.*«.

Iz Murske Sobote je Ivan Oman konec zime leta 1988 prišel bogatejši še za eno poznanstvo. Spoznal se je z dr. Francetom Zagožnom, ki je skupaj s svojimi nadebudnimi študenti že razmišljal in snoval kmečko organizacijo. Od tu do usodne Unionske dvorane, nastanka Slovenske kmečke zveze in izvolitve Ivana Omana za njenega prvega moža, je bil le še korak.

Ta korak je predstavljal intervju v Teleksu in Kmečkem glasu, ki sta ga (aprila 1988) pod naslovom *Mogoče bo ta pomlad toplejša* z našim jubilentom naredila Slava Partljič in Vinko Vasle. V njem že lahko preberemo, da Slovenska kmečka zveza, ki nastaja, ne sme biti privesek obstoječih struktur, pač pa mora imeti konkretno politiko in nove ideje. Bolj od tega intervjuja, ki je bil sicer zelo pogumen za tisti čas, je odmevala neka druga obrobna zgodba. Vidna nosilka takratne oblasti, ki je tudi sebe sicer razglasila za kmečko dete, se je namreč spotaknila ob misli Ivana Omana, češ da kmetje nimajo take širine, da se ne izražajo tako, ne mislijo tako, skratka, da sta novinarja intervju, blago rečeno, ponaredila.

Morda je prav ta javni primer podcenjujočega odnosa, ki se je sicer vsa povojna leta v Jugoslaviji kazal do kmečkega človeka, tudi znamenje tega, kako presežena je morala biti takratna partijska nomenklatura 12. maja 1988, ko sta v Ljubljani res nastali Slovenska kmečka zveza in Zveza slovenske kmečke mladine. Prvi se je, poleg delavstva, zbudil in organiziral prav ta sloj slovenskega življa, ki je bil vsa desetletja depriviligiran in se je najodločneje vprašal: *»Ali mora kmet res samo ubogati?«*.

Na prvi stopnici tega novega gibanja, nove zveze je stal takrat 59-letni Ivan Oman. To je bil prodor v vseslovenski širši medijski prostor, vstop v javnost, pred novinarje in kamere. Postal je igralec na dvorišču družbenih in velikih ter usodnih političnih sprememb, ki so sledile v pičlih treh letih, ko sta padla režim in stara oblast in smo Slovenci postali nacija s samostojno državo.

Tako je bil v pohodu demokracije prvak Slovenske kmečke zveze preprosto povsod zraven. Tudi pri ustanavljanju drugih zvez in gibanj je pomagal; nenazadnje ga najdemo med člani predhodnice krščanskih demokratov Slovenskega krščanskodemokratskega gibanja in tudi v Slovenski demokratični zvezi. Da, politik Ivan Oman je takrat pomagal sejati tudi drugim, ne glede na to, kdo bo žel.

Ko je bilo na zborovanju treba govoriti v podporo albanskim rudarjem iz Starega trga, je v Cankarjevem domu napovedal, da so Srbi in Albanci na Kosovu kot dvojčki, ki se bodo morali naučiti sobivati. Ko je konec istega leta govoril pod zasneženimi dežniki na trgu pred skupščino, bilo je zborovanje v podporo četverici, je hladnih rok in brez listka v rokah navduševal množico: *»Tito je v nekem govoru dejal, da mora biti dinar konvertibilen do leta 1970, sicer bo partija izgubila zaupanje. Minilo je leto 1970, 1980, zdaj se piše 1988 in smo pred hujšimi problemi, kot je nekonvertibilen dinar.«*

Njegova dolgoletna pomočnica in sodelavka Marija Markeš pravi, da so Omana vedno vodili jasne misli, jasne želje in jasni cilji. Da so se ljudje nanj vedno lahko zanesli in je to, kar so se ustno dogovorili, tudi držalo. Nobenih papirjev in, če spregovorim z današnjim modernim jezikom, nobenih odvetniških pisarn ni bilo potrebnih zato, da so naredili tisto, kar so se dogovorili. Beseda je pri njem veljala.

Mečkačev v svoji politični karieri ni maral. In ko se je nek govorec v začetku leta 1990, tudi v Cankarjevem domu, le preveč obiral in spraševal, le kaj bomo storili, če bomo z Demosom na volitvah zmagali, je spregovoril tiste najbolj poznane in pravzaprav logične besede: *»Mi gremo na volitve zato, da zmagamo!«* in nadaljeval *»Zato, da napravimo konec političnemu in gospodarskemu eksperimentiranju, ki je pripeljal našo družbo in naše gospodarstvo na rob propada.«*

To je bila prva javno izrečena pogumna napoved zmage Demosa na prvih demokratičnih volitvah.

Ivan Oman je kandidiral za člana predsedstva. Posebnega štaba ni imel.

Njegov štab so bili žena Marija, moja Marica, kot ji je rad rekel, in otroci. Dlje od branja časopisov, poslušanja radia in televizije niso prišli. Nobene PR službe ni bilo, nobene prestižne agencije, ki bi skrbela za njegovo kampanjo. Njihov dom v Zmincu je bil vseskozi hiša odprtih vrat. Tam so se dobivali zagnanci novih političnih zvez oziroma strank, za Omanovo kuhinjsko mizo so se dogovorili za povezavo v koalicijo Demos.

Kandidat za člana predsedstva je tako začel nagovarjati prihodnje volivce. Ni bil populist, ni imel denarja in ni prodajal poceni zgodbic. Stopil je na primer pred zbrane v dvorani v Ormožu in jih pozdravil: *»Dober večer, Bog daj!«*. Eden tam prisotnih, dr. Ludvik Toplak, pravi, da so izstopali njegovo srce, pamet in lep, dostojanstven nastop.

Podprla ga je skoraj polovica volivcev in prepričljivo je sedel v družbo predsednika Milana Kučana in drugih treh članov predsedstva: akademika Cirila Zlobca, akademika dr. Matjaža Kmecla in dr. Dušana Pluta. Slavila pa je tudi njegova kmečka zveza. V občini Ljubljana - center je Slovenska kmečka zveza dobila več glasov kot Smoletova Socialistična zveza, pot k prevzemu oblasti ji je bila tako odprta.

Ivan Oman je kmetijo prepustil najstarejšemu sinu, bistveno drugačno, posodobljeno in specializirano, kot je bila takrat, ko jo je prevzel sam. On pa se je znašel, kot rad pove, v Banskih dvorih, ljubljanskih seveda.

Bitka za politični pluralizem in svobodo javne besede je bila izbojevana, maja 1990 se je začela nova. Bitka za slovensko državo. Slovenska kmečka zveza je bila eden trdnejših členov v zmagoviti Demosovi koaliciji, vse od vstopa vanjo. Tudi v Predsedstvu Republike Slovenije se je, po besedah predsednika Milana Kučana, Ivan Oman izkazal kot človek dialoga, kot oseba, ki na politične dogodke gleda z zdravo logiko. Verjetno je bila zdrava logika tista, ki mu je narekovala, da se ni podpisal pod Deklaracijo za mir, ki je zahtevala Slovenijo brez vojske. To ni bilo naključje, saj je že v omenjenem Teleksovem intervjuju leta 1988 dejal, da je njemu popolnoma jasno, da mora imeti narod tudi svojo vojsko, drugače ni narod.

Janez Janša Ivana Omana označuje za enega večjih podpornikov nastajanja slovenske oborožene moči. Na vaji Premik se jih ni branil pozdraviti z besedami: *»Pozdravljeni slovenski vojaki!«*, in to v času, ko smo bili še del Jugoslavije in so drugi še previdno govorili le o teritorialni obrambi.

Končno je napočil tudi čas, ko je bila bitka za državo izbojevana, vojna dobljena, Slovenija pa na poti k mednarodnemu priznanju.

Ko je prišlo tudi to, se je oblast zamenjala, Slovenska kmečka zveza je pristala med opozicijo. Vendar, kot je odločno povedal njen predsednik Ivan Oman: *»To še ne pomeni, da lahko v absolutnem smislu menjavamo vloge, namreč da se obnašamo tako kot bivša opozicija, destruktivno, da samo kritiziramo, in se ravnamo po načelu: čim slabše državi pod obstoječo vlado, tem bolje za naše*

stranke. Ne, po tem načelu se politične organizacije, ki priznavajo in spoštujejo krščanske etiko, ne morejo ravnati. Mi sicer bomo kritični, so pa tudi velike možnosti za konstruktivno delovanje.»

Kako drugače zveni politični besednjak danes in kako hitro je pozabljeno to, kar je ob prvem rojstnem dnevu samostojne Slovenije povedal naš jubilent.

Svojega prepričanja, svojega katolicizma nikoli ni skrival. Po njem je živel. Veliko smo delali, pravi, v nedeljo smo šli pa k maši.

Danes rad stopi k cerkvi sv. Lovrenca, se veseli svojih vnukov, 15 jih ima že, in tako stopa na prag 80-ih let.

Našemu jubilantu na čast bo predstavljena tudi knjiga, ki zelo natančno opisuje njegov politični in družbeni prispevek. Čisto na koncu je še krajši zapis Ivana Omana, ki nosi naslov Oporoka. V njej ugotavlja, da ne živimo le v gospodarski krizi, ampak tudi v krizi vrednot. In čisto na koncu se sprašuje: *»Ali bomo morali ponoviti tisti 12. maj 1988 v Unionu?«*

Vse več je znamenj, spoštovani slavljeneč, da ga boste morali. Slovenija potrebuje več Ivanov Omanov, več vsega tega, kar ste Vi dali slovenski družbi in državi. Zatorej, dragi nam GOSPOD kmet iz Zminca – še na mnoga leta!